

חמ"ד

ימים אותו קראת

תפילה ערבית של שבת

לצאת ממצרים עד עולם

משרד החינוך | מינהל חברה ונוער | יחידת החמ"ד | מינהל החינוך הדתי

טיפים לשיפור הזיכרון

1. מיקוד בפעולה אחת.
על מנת לזכור משהו אנחנו צריכים להשקיע בקליטה של המידע ובזכירתו.
2. תריחו, תגעו, תטעמו, תראו ותשמעו. ככל שאנחנו מערבים יותר חושים בקליטת המידע כך עולה הסיכוי לזכור אותו.
3. שינון וחזרה על המידע לאורך זמן.
4. חלוקה לפיסות מידע קטנות.
5. ארגון המידע.
6. טריקים.
7. אין שיטה אחת שמתאימה לכל אדם. השתמשו בשיטה שטובה עבורכם.
8. אסוציאציות. הזיכרון האנושי פועל טוב יותר כשהוא משתמש באסוציאציות.

מעובד מתוך מאמר "שמונה טיפים לשמור הזיכרון, ד"ר ירון לוינסקי, www.thingsonmymind.com

יציאת מצרים היא אירוע מוכן בתהליך ההתהוות של עם ישראל

פסח מצרים שנחוג בעת יציאת בני ישראל ממצרים הוא בבחינת הבסיס לפסח דורות שנחוג על ידי עם ישראל במהלך כל הדורות בחגיגות רבה ובטקסיות מיוחדת. מצוות חג הפסח השונות וההנהגות שקבעו חז"ל בתפוצות הצליחו לשמר את זיכרון האירוע לכל אורך ההיסטוריה רבת ההתפוצות. יהודים בתקופות קשות חירפו נפשם כדי להשיג מצה לברכה ולהימנע מאכילת חמץ, וגם בתקופות של שפע ושובע בחרים יהודים להשקיע מאמצים ומשאבים רבים כדי לציין אירוע זה. החשיבות שמייחסים יהודים באשר הם לחג הפסח בכלל ולליל הסדר בפרט חוצה מגזרים, עדות והשקפות עולם והיא תקפה בכל הדורות מאז ועד עולם.

התעמקות בסיפור יציאת מצרים ובמצוות חג הפסח ומנהגיו, מגלים "סט" של חפצים ומעשים שמשמשים ככלים רבי עוצמה האוצרים בזיכרון הלאומי שלנו אירוע משמעותי זה במשך כל הדורות: קצרת ליל הסדר הפועלת על כל החושים, שיתוף הילדים, ההתכנסות המשפחתית, ומעל הכול הציווי: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", שסביבו נוצרו מנהגים רבים בכל עדה ועדה.

עיון בטיפים המיועדים לשיפור הזיכרון (ראה הסימניה משמאל) מגלה כי מצוות חג הפסח ומנהגיו נוקטים ב"טיפים" אלו כדי לחזק ולהעצים בקרב עם ישראל את זיכרון יציאת מצרים. ריבוי המצוות והמנהגים בחג הפסח מעיד, בין השאר, על החשיבות שראו חז"ל בכך שאירוע יציאת מצרים ייזכר בכל הדורות ובכל הגלויות ועל-ידי כל אחד ואחד מבני העם.

ראוי לציין כי "זכר ליציאת מצרים" איננו ייחודי רק לחג הפסח - הוא מקבל ביטוי משמעותי בסדר יומו של אדם יהודי ביום-יום, במועדים ובמעגל החיים. בקריאת שמע אנו מתפללים: "אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים..." בעת הנחת תפילין יש לומר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, מבית עבדים", בברכת המזון אנו מברכים: "...ועל שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים...", ובקידוש ליל שבת נאמר "זכר ליציאת מצרים".

רגילים אנו לחשוב כי זיכרון הוא מציאות פסיבית. ילדים ומבוגרים כאחד נוהגים לומר "יש לי זיכרון טוב", או לחילופין "אינני זוכר דבר" וכדו'. הפעלה זו עשויה לחזק את ההבנה כי זיכרון הוא גם מהלך אקטיבי וכי ניתן לשפרו ולייעלו. על ידי מעשה אפשר לזכור טוב יותר דברים שראויים להיזכר.

ההפעלה שלפניכם מציגה בפני המשתתפים שני היבטים ערכיים של חג הפסח. מחד גיסא היא שופכת אור על מרכזיותו של חג הפסח במורשת העם היהודי, ומאידך גיסא היא מאירה את החוכמה האלוקית הנשגבת הטמונה במצוות החג ובמנהגיו, שהשכיחה לשמר את זיכרון יציאת מצרים מאז ועד עולם.

לא די לנו בלימוד דיני חג הפסח, כלליו ודקדוקיו כי "ההצלחה הגדולה ברוחניות באה כאשר הנשמה מוארת מן האור שבכל מצווה - בזמנה" (עולת ראייה, ב' שס"ח).

ברכה

אברהם ליפשיץ
ראש מינהל החמ"ד

יוסי לוי
מינהל חברה ונוער

מטלות:

1. להביא למודעות המשתתפים כי יציאת מצרים היא אירוע מכונן בתהליך ההתהוות של עם ישראל, ולכן ראוי לשמרה בזיכרון הלאומי שלנו. וחג הפסח הוא אחת הדרכים לשימור זיכרון זה.
2. לברר עם המשתתפים כיצד ליל הסדר ומצוות חג הפסח מסייעים לשימור יציאת מצרים בזיכרון הקולקטיבי של העם היהודי לדורותיו.
3. להכיר דרכים ואמצעים שונים לשיפור הזיכרון ולבחון את יישומם בזיכרון יציאת מצרים - בחזקת הכרת "האור שבכל מצווה - בזמנה" (עולת ראייה, ב' שס"ח).

לזכרים:

- נספח מס' 1:** "אירוע שנחקק בזיכרוני..." כרטיס משימה אישית כמספר המשתתפים.
- נספח מס' 2:** קטעי זיכרונות "אני זוכר ש..." (רצוי להגדיל בצילום).
- נספח מס' 3:** "על הזיכרון" כרטיס משימה קבוצתית כמספר הקבוצות (7).
- נספח מס' 4:** "זכר ליציאת מצרים" דף משימה אישית כמספר המשתתפים.
- נספח מס' 5:** "בכל דור ודור" דף לימוד כמספר המשתתפים.

מהלך הפעילות:

שלב הכנה: המנחה יתלה על קירות החדר קטעי זיכרונות "אני זוכר ש..." (נספח מס' 2).

שלב א' - אישי

* המנחה יחלק למשתתפים כרטיס משימה אישית "אירוע שנחקק בזיכרוני..." (נספח מס' 1) ויבקש מהם לבצע את המשימה. **למנחה:** חשוב להדגיש בפני המשתתפים כי אין מדובר בתוכן הזיכרון אלא בעצם הרעיון שאירוע מסוים זוכה להישמר בזיכרון באופן מכוון ומודע ובאופן בלתי מכוון (תת מודע). אירוע עשוי להשתמר בזיכרון הן בשל אופיו ותכניו הן בשל הדרך והאמצעים שבעזרתם המשתתפים זוכרים אירועים.

שלב ב' - קבוצתי

* המנחה יבקש שכל המשתתפים שבחרו באותו הקטע ייצרו קבוצה (7 קבוצות כמספר הקטעים).
הערה: אם המשתתפים נחלקים לקבוצות בלתי מאוזנות מבחינה מספרית, מומלץ לנתב את המשתתפים וליצור קבוצות שוות בגודלן.
 * המנחה יחלק למשתתפים כרטיס משימה קבוצתית (נספח מס' 3) ויבקש לבצע את המשימות.

שלב ג' - מליאה

* המנחה יבקש מנציג אחד מכל קבוצה לשתף את המליאה באירועים שחשוב לזכור ברמה האישית וברמה הלאומית ועל דרכים לשימור זיכרונות שעלו בקבוצה בעקבות הקטעים שקראו ולאור ניסיונם האישי. עיקרי הדברים יירשמו על הלוח.

* המנחה ירשום על הלוח: **"זכר ליציאת מצרים..."** וישאל את המשתתפים:

* מתי אנו מזכירים את יציאת מצרים? (במעגל השנה היהודי, בתפילות כל יום, במעגל חייו של אדם)

* כיצד אנו מזכירים?

* מדוע זיכרון יציאת מצרים וכל הנלווה אליו (הליכה במדבר, קבלת התורה, הכניסה לארץ)

הוא זיכרון מרכזי של עם ישראל?

* המנחה יבקש מן המשתתפים למצוא בסיודור קטעי תפילה שונים שבהם נזכרת יציאת מצרים.

* המנחה יחלק למשתתפים דף משימה אישית "זכר ליציאת מצרים" (נספח מס' 4) וישלים אותו עם המשתתפים במליאה.

למנחה: לפניך הדרכים העיקריות לשימור זיכרונות ודרכי מימושן בחג הפסח:

* סיפור האירוע וחזרה עליו מידי שנה, שינון, הקניית ידע - **כא פארבה בסיפור ויציאת מצרים הרי זה משלוח**

* קביעת סימנים מוחשיים להיאחז בהם - **אכילת מצה, קליטת פסח**

* הכרת הטוב על מה שקרה - **גפילת פאן**

* תחושת שותפות אישית וחינוך לכך מינקות - **חייב כא אדם אראל עצמו כאילו הוא יצא למצרים**

* מורשת רב-דורית בתוך התא המשפחתי (התכנסות משפחתית; שיתוף הילדים במהלך הסדר) - **הגלגל אבנן**

* טקס קבוע הפועל על כל החושים - **הכאולל ראיינה, שמיצה, מיטולש - איל פסדך**

* **שאלה לדין:** המצוות הקשורות בחג הפסח כוללות אמצעים רבים ומגוונים לזיכרון. לשם מה?

* המנחה יחלק למשתתפים דף לימוד (נספח מס' 5) ויאמר כי יציאת מצרים היא אירוע לאומי מכונן שבו נעשה ישראל לעם. קודם יציאת מצרים היו ישראל משפחה, שבט ולימים קבוצה אתנית נבדלת.

* **שאלות לדין ולסיכום:**

1. התורה מבחינה בין "פסח מצרים", שנחוג פעם אחת בלבד בזמן יציאת מצרים לבין "פסח דורות" שאותו

אנו מציינים מדי שנה. כולנו מצווים לקיים את פסח דורות, מדוע?

2. **"בכל דור ודור**, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" (מתוך ההגדה), כיצד תבחנו במציאות

ימינו את קיומו של ציווי זה לאור משמעותו בדף הלימוד?

3. מה ניתן ללמוד בנושא הזיכרון ושימור זיכרונות בהקשר לימי הזיכרון שאנו מציינים לאחר חג הפסח: יום

הזיכרון לשואה ולגבורה, יום הזיכרון לחללי צה"ל, יום העצמאות, ואפילו ל"ג בעומר?

* **הצעה למנחה:**

במבוא לפעילות זו (עמוד 1) מובאים טיפים לשימור הזיכרון. מומלץ לצלם זאת בצורת סימניה ולחלק למשתתפים כסיכום לנושא.

אילוף שחקק ביכולון...

רשום בטור הימני בטבלה שלושה - ארבעה אירועים אישיים, משפחתיים, חברתיים או לאומיים שנחקקו בזיכרון. השלם את הטבלה.

האירוע	מדוע אירוע זה נחקק בזיכרון?	כיצד משתמר זיכרון האירוע?

על קירות החדר תלויים מספר קטעים בתוך "ענן" של זיכרון. קרא את הקטעים השונים ואת האמצעים לשימור הזיכרון בכל אחד מן הקטעים. בחר קטע אחד של "זיכרון" שהסיבות או הדרך והכלים לשימור הזיכרון המתוארים בו דומים ב"משהו" לאחד מן האירועים האישיים שצינת לעיל.
עמוד ליד קטע זה

"אני זוכר ש..."

... אני זוכר אותם ימים הכל ברור כשמש. זה אולי היה מזמן אך זה נראה כמו אמש. השירים המשחקים ששרתי ושיחקתי הם איתי בתוך תוכי. אותם עוד לא שכחתי. השירים, המשחקים - איפה הם עכשיו? אולי לפני אולי בצדדי, אולי מאחורי הגב. (עוזי חיטמן)

"... כשאוריאל נפל, הביאו לי אבן מהמקום שבו הוא נהרג בלבנון. האבן שחורה מהשריפה. עם השנים, כשהייתי מרגישה שאני מתרחקת מאוריאל או שהוא מתרחק ממני, הייתי מוציאה את האבן, מריחה אותה ושמה על הלב..." (מרים פרץ, אם שכולה)

על הזיכרון...
דרכים וכלים לשימור המשחקים והשירים:
* כתיבת שיר
* תיעוד הזיכרון

על הזיכרון...
דרכים וכלים לשימור הזיכרון:
* ריח, ראייה, מגע, חפץ
* סוג של טקס

זיכרון. רגע לפני המילואים האחרונים אודי בא הביתה עם נעליים צבאיות חדשות. הן היו אדומות. חטיבה 5 כבר מזמן עברה להיות תחת הנח"ל, אבל הלב של אודי עדיין היה שייך לפלוגת צבר של גבעתי. איך יחליף את נעלי הצבא הבלויות שלו לנעליים אדומות? אודי לא חסך ממני את הקושי שהיה לו. ואז ראיתי שהוא מוציא מהנעליים הישנות, הבלויות, את דסקיות זיהוי ומעביר אותן אל הנעליים החדשות.

"למה אתה עושה את זה?"
"מה זאת אומרת למה, אני חייב".

"למה?"
"לצורך זיהוי. חייבים".

לא שלא ידעתי. גם אני שירתי בצבא. אבל משום מה הייתי חייבת לשמוע את זה ממנו. בפנים. שכחתי מהשיחה הזאת עד שאודי ואלדד חזרו בתור גופות. עם הנעליים האדומות. (קרנית גולדווסר, "הדרך אליך", ידיעות ספרים, 2011, עמ' 148)

ג

על הזיכרון...
דרכים וכלים
לשימור הזיכרון:
* חפץ
* אסוציאציה

אני זוכרת עוד לפני גיל 6 ברומניה, הייתי מסתכלת על החלונות המוארים של הבתים ואומרת לעצמי: 'וואי, מאחורי כל חלון כזה גר בן אדם. והוא יחיה, והוא ימות, ואף אחד לא יידע על קיומו'. **אני זוכרת** שבתור ילדה קטנה זה היה בלתי נסבל בעיניי, והחלטתי כבר אז שעליי אנשים ידעו כי אני אעשה הבדל בעולם. ילדה קטנה עם כאלה מחשבות. הן בטוח באו לי מהמקום הזה שהוריי לא ראו אותי ממטר. אבל מלאתי לעצמי את הבטחת הילדות שלי. **אני זוכרת** את ההתאקלמות שלי בארץ בתור משהו מאוד קשה. ילדים הם עם אכזרי שלא יתוארו. הם היו צוחקים ולועגים לעברית שלי. אבל לא היה אכפת לי. הייתה לי מטרה לדעת את השפה כדי לתקשר, ותוך שלושה חודשים דיברתי עברית שוטפת...

(אודטה שוורץ, מתוך: שובה של מלכת הטיפים - ריאיון, מקור ראשון, שבט תשע"ב)

ד

על הזיכרון...
דרכים וכלים לשימור התחושה:
* קבלת החלטה מודעת
לשמר את המחשבה
ואת התחושה.
* נקיטת פעולה

מכבה את האור. כולם כבר ישנים. האוהל מחשיך. די... גם אני צריך לישון. עוד חמש שעות משכמים ליום אימונים נוסף. כל היום רצנו והתאמנו. תרגילי מחלקה. "יאללה ברעל... קדימה הסתערו!" ועכשיו כבר עייפים. רוצים לישון, לנוח... העיניים מהבהבות, רוצות להיעצם. רגע, קריאת שמע. אני ממלמל מתוך הסידור וכל כך רוצה כבר ליפול אל תוך השינה, **ואז נזכר...** לא... כשחזרנו מהטבח עליתי לשמור, וכשירדתי מהשמירה התקלחתי, ועכשיו... לא... לא לא התפללתי ערבית... אוף... כן... אני בטוח שלא התפללתי. הם התפללו בזמן ששמרתי. **איך לא נזכרתי?** אני כבר בשק"ש רוצה לישון... **למה נזכרתי** שלא התפללתי, אה?! ...

(מיכאל שיינפלד, "בא מלבנון" ספרי חמד, 2007, עמ' 244)

ה

"... אני גיטרה
הייתי פעם עץ אולי
ובתיבת התהודה
אני זוכר את
כל מי שניגן עלי
ואני אומר
תודה"

(נעמי שמר)

ו

על הזיכרון...
דרכים וכלים לשימור אירוע, רגש, תחושה:
* איסוף חוויות
* הכרת תודה

על הזיכרון...
דרכים וכלים לשימור:
* חינוך, תודעה, ידע
* הרגל
* קבלת אחריות

רקע: בליל תשעה באב בשנת 1934 יצאו חניכי תנועת הנוער "המחנות העולים" למחנה קיץ. ברל כצנלסון, מנהיג פועלים, הוגה ועיתונאי, הזדעזע למשמע הידיעה. הוא פרסם בעיתון "דבר", שהוא היה עורכו, מאמר בשם "חורבן ותלישות". במאמר זה הוא הביע את זעזועו מהמעשה

"חורבן ותלישות"

מה ערכה ומה פרייה של תנועת שחרור שאין עימה שורשיות ויש עימה שכחה, אשר תחת לטפח ולהעמיק בקרב נושאייה את הרגשת המקור ואת ידיעת המקורות, היא מטשטשת את **זיכרון נקודת המוצא**, אשר דרכן יונקת התנועה את לשדה? כלום היינו עוד מסוגלים כיום הזה לתנועת-תקומה לולא היה עם ישראל שומר בליבו בקשיות עורף קדושה את זכר החורבן? לולא היה מייחד בזיכרונו ובהרגשתו ובהליכות - חייו את יום החורבן מכל הימים? זהו כוחו של הסמל החיוני המגובש והמפרה בקורות עם. אלמלא ידע ישראל להתאבל במשך דורות על חורבנו ביום הזיכרון, בכל חריפות ההרגשה של מי שמתו מוטל לפניו, של מי שאך זה עתה אבדו לו חירותו ומולדתו, לא הייתה קמה תנועת הציונות.

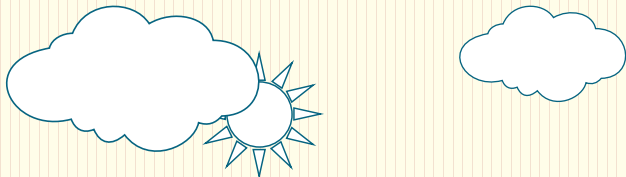
מעובד מתוך ברל כצנלסון, "חורבן ותלישות, עיתון "דבר", תרצ"ד 1934

על הזיכרון...

דרכים וכלים לשימור האירוע:

- * טיפוח תודעה היסטורית
- * חינוך למחויבות
- * כיבוד העבר

נספח מס' 3 כרטיס משימה קבוצתי

לזיכרון

1. כל משתתף ישתף את חברי הקבוצה באירוע אחד שרשם בדף המשימה האישי (בספח מס' 1) ויצוין אילו אמצעים משמשים אותו כדי לשמר זיכרון זה.
2. אחד מן המשתתפים יקרא את הקטע שנבחר על-ידי הקבוצה.
3. חברי הקבוצה יספרו מדוע בחרו בקטע זה.
4. חברי הקבוצה יסמנו בקטע שבחרו את המילים המציינות את האמצעים לשימור הזיכרון.
5. ערכו רשימה של אמצעים שונים לשימור הזיכרון אשר עלו בקבוצה:

א. _____

ב. _____

ג. _____

6. היערכו להצגה במליאה של אמצעים שונים לשימור הזיכרון. רצוי להדגים זאת באמצעות סיפורים אישיים נבחרים שעלו בקבוצה.

זכר ליציאת מצרים

התאימו בין כלים ואמצעים לשימור אירוע הזיכרון לבין מצוות ומנהגים הנוהגים בחג הפסח ורשמו אותם סביב "קערת הפסח".
היעזרו באמצעי הזיכרון מן הפעילות הקודמת.

זכר ליציאת מצרים

- תפילת הלל
- קושיות ארבע
- חייב כל אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים
- ליל הסדר
- קערת הסדר
- ארבע כוסות
- אפיקומן
- פסח מצה מרור
- אכילת מצה
- והגדת לבנך

"בכל דור ודור, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" (מתוך ההגדה)

מדוע?

מריחת הדם על המזוזות

"לקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף... וראה (ה') את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות, ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף... אשר פסח על בתי בני-ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל" (שמות יב, כב-כז). פסוקים אלו מתארים מציאות תמוהה ביותר: הייתכן שהקב"ה אינו יודע באיזה בית גר ישראלי ובאיזה בית גר מצרי? זה כמובן אבסורדי לחלוטין. ברור שמריחת הדם לא נועדה לספק מידע לקב"ה. מדוע אפוא דרש הקב"ה מעם ישראל לעשות מעשה שכזה, ואיך הוא קשור ליציאת מצרים?

כדי להבין משמעות משפט זה עלינו לפנות לפרשייה מרכזית בסיפור יציאת מצרים, הלוא היא פרשיית מריחת הדם על המזוזות:

משה ואהרן מסרבים לזבח לה' בתוך ארץ מצרים לאחר ארבע מכות. בתגובה לסירובו של פרעה לאפשר לבני ישראל לעבוד את ה' במדבר באות על מצרים המכות: דם, צפרדע, כינים וערוב. **אחרי ארבע מכות** מבין פרעה שעליו לעשות מעשה, והוא קורא למשה ולאהרן ושואל אותם שוב לרצונם. משה ואהרן חוזרים על בקשתם ללכת למדבר כדי לעבוד שם את ה' במשך שלושה ימים. על כך משיב פרעה: "לכו זבחו לא-להיכם בארץ" (שמות ח, כא). אולם משה דוחה את ההצעה הנדיבה הזו של פרעה: "ויאמר משה, לא נכון לעשות כן, כי תועבת (אליל) מצרים נזבח לה' א-להינו... לעיניהם ולא יסקלנו! דרך שלשת ימים נלך במדבר וזבחנו לה' א-להינו" (שמות כב-כג). תשובת משה נראית כנאמרת מתוך פחד, מעמדה נחותה של עבד. אומנם משה עצמו לא הרגיש כמו עבד, אלא שהוא מייצג את העם, ובני ישראל אכן היו אז מלאי חרדה מפני הצפוי להם אם יעבדו את ה' בתוך ארץ מצרים בפרהסייה. הם חששו שהמצרים יהרגו אותם - "יסקלנו". חייבים לברוח למדבר, למקום שבו לא יוכלו המצרים לראותם, ורק שם יוכלו לעבוד את הקב"ה כרצונם

לשם מה לדעתכם ביקש הקב"ה מבני ישראל למרוח דם על המזוזות (משקופים)? כדי לנעוץ על שאלה זו עלינו לחזור לתחילת הסיפור, למפגשים בין משה לפרעה. הקטע הבא עשוי לשפוך אור על שאלה זו

נקיטת עמדה! עשיית מעשה! אחרי עשר המכות, שבאמצעותן העניש הקב"ה את מצרים לעיני עם ישראל, וחיזק את הביטחון של ישראל, רצה הקב"ה שישאל יביעו את מחויבותם למהלך השחרור מעבדות באמצעות מעשה המחייב אומץ לב. לכן ציווה הקב"ה על בני-ישראל לשחוט את השנה, שהוא האליל של מצרים, ולמרוח את הדם על המשקוף וגם על המזוזות, כדי שכל מצרים יראו את המעשה. בני-ישראל מצווים לעבוד את ה' בגלוי, בלי פחד, בלי מורא, כבני חורין [...]

האם לאחר עשר המכות מסוגלים בני ישראל לעבוד את ה' בגלוי וללא פחד? האם לאחר עשר מכות בני ישראל מרגישים בני חורין?

כעת נבין את המשמעות העמוקה של יציאת מצרים ואת הסיבה לכך שחייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. לראשונה נוצר עם שלם שבניו מוכנים ללכת אחרי הקב"ה, לשמוע לציוויו, ולעבדו כבני חורין. עם שנוקט עמדה, שבוחר בה' אלוהיו, שעושה מעשה ומתחייב... הם עדיין לא עם, זהו הצעד הראשון בדרך להתהוות עם ישראל כעם עצמאי. וזו גם משמעותה של ההכרזה בהגדה שכל אחד חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים: אנו, השתא, בניו של אותו העם שנוצר אז, עם חופשי שאינו מפחד מהמצרים או מגויים אחרים, ומוכן לעבוד את הקב"ה בגלוי כבני חורין. כך אנו מהווים עוד חוליה בשרשרת של עם ישראל שנוצר ביציאת מצרים.

מעובד על פי פרופ' נתן אביעזר, "הוגדת לבנך ביום ההוא לאמר", פסח תשס"ד, אונ' בר אילן